

INHOUD

Voorwoord	6
Leeswijzer	8
Inleiding	12
1. Hoe stel ik leerdoelen vast en communiceer ik deze, houd ik vorderingen van leerlingen bij en vier ik successen?	18
Trefwoorden	20
De Praktijk...	21
In de klas	22
Onderzoek & Theorie	24
Actiestappen	32
Samenvatting	47
Verder Lezen	47
2. Hoe laat ik leerlingen goed omgaan met nieuwe kennis?	48
Trefwoorden	50
De Praktijk...	52
In de klas	54
Onderzoek & Theorie	56
Actiestappen	66
Samenvatting	87
Verder Lezen	87
3. Hoe laat ik leerlingen oefenen en hun begrip van nieuwe kennis verdiepen?	88
Trefwoorden	90
De Praktijk...	91
In de klas	92
Onderzoek & Theorie	94
Actiestappen	106
Samenvatting	120
Verder Lezen	120
4. Hoe laat ik leerlingen hypothesen opstellen over nieuwe kennis en deze toetsen?	122
Trefwoorden	124
De Praktijk...	125
In de klas	126
Onderzoek & Theorie	128
Actiestappen	132
Samenvatting	145
Verder Lezen	145
5. Hoe krijg ik betrokken leerlingen?	146
Trefwoorden	148
De Praktijk...	149
In de klas	150
Onderzoek & Theorie	152
Actiestappen	156
Samenvatting	171
Verder Lezen	171

6. Hoe stel ik regels & routines op en handhaaf ik deze?	172
Trefwoorden	174
De Praktijk...	175
In de klas	176
Onderzoek & Theorie	178
Actiestappen	182
Samenvatting	198
Verder Lezen	198
7. Hoe herken en erken ik de naleving en het gebrek aan naleving van regels & routines?	200
Trefwoorden	202
De Praktijk...	203
In de klas	204
Onderzoek & Theorie	206
Actiestappen	210
Samenvatting	225
Verder Lezen	225
8. Hoe bouw en onderhoud ik een goede relatie met leerlingen?	226
Trefwoorden	228
De Praktijk...	230
In de klas	232
Onderzoek & Theorie	234
Actiestappen	238
Samenvatting	248
Verder Lezen	248
9. Hoe communiceer ik hoge verwachtingen voor alle leerlingen?	250
Trefwoorden	252
De Praktijk...	253
In de klas	254
Onderzoek & Theorie	256
Actiestappen	260
Samenvatting	268
Verder Lezen	268
10. Hoe ontwikkel ik goede lessen binnen een samenhangend geheel?	270
Trefwoorden	272
De Praktijk...	273
In de klas	274
Onderzoek & Theorie	276
Actiestappen	278
Verder Lezen	293
Overzicht actiestappen	294
Literatuurlijst	298

VOORWOORD

“De ultieme informatie om evidence-based onderwijs te realiseren”

‘De Kunst en Wetenschap van het Lesgeven’ is de titel van dit boek. Hoe zit het eigenlijk met de wetenschap en met de kunst?

De wetenschappelijke kennis over onderwijs is soms ontoegankelijk en ook niet altijd direct bruikbaar voor de onderwijspraktijk. Robert Marzano slaagde er echter met zijn medewerkers in een meta-analyse te verrichten op 35 jaar betrouwbare onderwijsresearch.

“Een meta-analyse is een onderzoek waarin onderzoeken van een bepaald fenomeen worden samen-gevoegd om één secuurdere uitkomst te verkrijgen. Door de resultaten uit eerdere onderzoeken gezamenlijk te analyseren kunnen uitspraken gedaan en inzichten verkregen worden die op basis van elk van de afzonderlijke onderzoeken niet mogelijk waren. ...Meta-analyses kunnen erg belangrijk zijn, omdat de uitkomst veelal betrouwbaarder is dan elk onderzoek afzonderlijk.” (Bron: Wikipedia).

Op basis hiervan wist Marzano 11 factoren te vinden die een grote invloed hebben op de ontwikkeling en het leren van leerlingen van 4 tot 18 jaar. Hij beschrijft deze factoren in **‘Wat werkt op school’**, waarbij hij de conclusies uit de research voorziet van acties die in de schoolpraktijk plaats kunnen vinden: de ultieme informatie om evidence-based onderwijs te realiseren.

Vervolgens worden een aantal factoren meer gedetailleerd uitgewerkt in afzonderlijke publicaties:

‘Wat werkt in de klas’ gaat in op de negen didactische strategieën die tot een aantoonbaar beter leerresultaat leiden.

‘Wat werkt: Pedagogisch handelen en klassenmanagement’ beschrijft de vier aspecten: goede relaties tussen leerlingen en leraar, omgaan met ongewenst gedrag, heldere regels en procedures, mentale instelling van de leraar. Dit legt de pedagogische en organisatorische basis voor goed onderwijs.

‘Wat werkt: Intrss Vrbrndnd Lzn’ presenteert een aanpak die de belangrijke factor ‘achtergrondkennis’ bij alle leerlingen op een hoger niveau brengt.

‘Wat werkt: Leiderschap op school’ geeft aan hoe een school kan functioneren die steeds werkt aan haar onderwijskwaliteit. Met daarbij de speciale rollen van de directeur en anderen die verantwoordelijkheid nemen. Zo is er veel wetenschappelijke kennis toepasbaar gemaakt voor gebruik in de onderwijspraktijk.

Zo is er veel **wetenschap** toepasbaar gemaakt voor gebruik in de onderwijspraktijk. En hoe zit het met de **kunst**?

“Kunst is dat wat gemaakt is met de vooropstaande bedoeling (een of meer van) de menselijke zintuigen EN de menselijke geest te prikkelen.” (Bron Wikipedia).

Is dat niet juist wat een goede leraar doet? De zintuigen en de geest van leerlingen prikkelen om tot ontwikkeling van kennis en vaardigheid te komen? In gesprekken met Marzano en in de workshops en lezingen die hij geeft, benadrukt hij dat de wetenschappelijke kennis onmisbaar is maar ook onvoldoende. *“Het is goed te beseffen dat geen enkel onderzoek oplossingen biedt voor alle leerlingen in elke situatie en dat dezelfde gedragingen door twee verschillende leraren in een andere volgorde en op een andere manier toegepast kunnen worden, met even goede resultaten.”*

Het is de kunst en het ambachtelijke vakmanschap van elke school en elke leraar om uit door de wetenschap aangedragen kansrijke aanpakken de juiste keuze te maken, passend bij deze school, deze groep leerlingen, deze leraar. Maar ja, hoe doe je dat dan?

In 'De Kunst en Wetenschap van het Lesgeven' krijgt u dit aangereikt. Het is speciaal bedoeld voor die leraar die aan een nieuwe les gaat beginnen of die een nieuw thema of project gaat opstarten. Dat gaat aan de hand van tien vragen met veel tips en oplossingen erbij. Dit boek is een concreet hulpmiddel voor elke leraar met 4- tot 18-jarige leerlingen!

Dank aan Robert Marzano voor zijn meedenken bij de bewerking van dit boek voor het Nederlandse en Vlaamse onderwijs. Dank aan de leiders van de vier partnerorganisaties die alweer een Marzanopublicatie mogelijk maakten: Jacqueline Jurna (HCO), Lilian Croes (Fontys Fydes), Arie Grandia (OnderwijsAdvies) en Ben de Reu (Bazalt/RPCZ).

Dook Kopmels
Manager Bazalt Educatieve Uitgaven
Projectleider 'Wat Werkt Op School'